

VƏHYİN MAHİYYƏTİ VƏ PEYĞƏMBƏRLİYİN ZƏRURƏTİ Kamal Qorxmaz (Kemal Korkmaz)¹**XÜLASƏ**

Bu məqalə İslam düşüncəsində əsas əqidə məsələlərdən biri olan vəhyin mahiyyəti və peyğəmbərliyin (nübüvvət) zəruriliyini teoloji-fəlsəfi baxımından təhlil edir. Tədqiqatın əsas sualı: "Vəhy anlayışının mahiyyəti nədir və peyğəmbərliyin zəruriliyi hansı əqli və nəqli dəlillərlə əsaslandırılır?" Məqalədə vəhyin ilahi bir bilgi mənbəyi, peyğəmbərliyin isə Allahın insanlara rəhbərlik etmək üçün seçdiyi ən yüksək vasitə olduğu iddiası elmi cəhətdən sübut olunur. Tədqiqat göstərir ki, şüa teologiyasında vəhy təkə bir xəbərvermə deyil, həm də insanın kamilliyə çatması üçün ilahi bir yardım, peyğəmbərlik isə Allahın lütfünün (lütf) ən yüksək təzahürüdür. Məqalə həmçinin göstərir ki, peyğəmbərliyin zəruriliyi "lütf" prinsipi, "təsəlsülün qeyri-mümkünlüyü", "insanın təkamül ehtiyacı" və "cəmiyyətin nizamı" kimi əqli dəlillərlə əsaslandırılır. Nəticə olaraq, İslam düşüncəsində vəhy və peyğəmbərlik Allahın insanlarla əlaqəsinin ən ülvə forması, insanın dünya və axirət səadətinə çatması üçün zəruri olan ilahi rəhbərliyin əsas vasitəsidir.

AÇAR KƏLMƏLƏR

Vəhy, Nübüvvət, Peyğəmbərlik, Zərurət, Lütf, Nübüvvət, İlham.

1 - Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universitetinin müəllimi, Qum, İran /
Kemalkorkmaz313@gmail.com

GİRİŞ

İslam düşüncəsində ən mühüm əqədi məsələlərdən biri vəhyin mahiyyəti və peyğəmbərliyin (nübüvvət) zəruriliyidir. Bu məsələ həm teoloji, həm fəlsəfi, həm də sosioloji baxımdan dərin məzmun daşıyır. Vəhy, Allahın seçdiyi bəndələrinə (peyğəmbərlərə) göndərdiyi ilahi mesaj, peyğəmbərlik isə bu mesajı insanlara çatdırmaq və onları haqq yola yönəltmək üçün seçilmiş ən ali vəzifədir.

İslam məzhəblərinin hamısı peyğəmbərliyə imanı imanın şərtlərindən biri hesab etsələr də, vəhyin mahiyyəti, peyğəmbərliyin zəruriliyi və bu zərurətin əsaslandırılması məsələlərində müxtəlif yanaşmalar mövcuddur. Şiə İmamıyyə məzhəbi bu məsələlərə həm nəql (Quran və hədis), həm də əql (kəlam və fəlsəfə) ilə yanaşaraq vəhy və peyğəmbərliyin hərtərəfli izahını təqdim etmişdir.

Bu məqalənin ana fikri ondan ibarətdir ki, şiə teologiyasında vəhy və peyğəmbərlik Allahın insanlara olan mərhəmətinin (lütf) ən yüksək təzahürü olmaqla yanaşı, həm də məntiqi zərurətdir. Ağıl sahibi olan hər bir insan başa düşə bilər ki, insanlar öz ağılları ilə təkbəşinə dünya və axirət səadətinə çata bilməzlər; buna görə də Allah onlara rəhbərlik etmək üçün peyğəmbərlər göndərməlidir.

Məqalə aşağıdakı suallara cavab axtarmaq məqsədi daşıyır:

1. Vəhyin mahiyyəti nədir? Vəhy necə baş verir və onun növləri hansılardır?
2. Peyğəmbərliyin zəruriliyini əsaslandıran əqli dəlillər hansılardır?
3. "Lütf" prinsipi peyğəmbərliyin zəruriliyini necə əsaslandırır?
4. Molla Sədranın fəlsəfi sistemi əsasında vəhy və peyğəmbərlik necə izah olunur?
5. Peyğəmbərdə olması vacib olan xüsusiyyətlər (məsumiyyət, möcüzə, elm) hansılardır?
6. Peyğəmbərliyin xitamı (xatəm əl-ənbiya) məsələsi şiə teologiyasında necə dəyərləndirilir?

Bu suallara cavab vermək üçün biz, ilk növbədə, Qurani-Kərimdə vəhy və peyğəmbərliklə bağlı ayələri, ardınca Kuleyninin "Əl-Kafi"-si, Şeyx Müfidin "Əl-İrşad"-ı, Molla Sədranın fəlsəfi əsərləri və Əllamə Təbatəbəinin "Əl-Mizan" təfsirini təhlil edəcəyik.

FƏSİL 1: VƏHY ANLAYIŞININ MAHIYYƏTİ VƏ TƏRİFİ

1.1. Vəhyin Lüğəvi və Terminoloji Mənası

"Vəhy" (وحى) ərəbcə "işarə etmək, gizli söyləmək, təlqin etmək, yazmaq" mənalarını verir. Terminoloji olaraq, vəhy "Allahın seçdiyi bəndəsinə (peyğəmbərə) öz məqsədlərini, əmrlərini, xəbərlərini xüsusi bir üsulla (ya bir mələk vasitəsilə, ya da birbaşa) çatdırması" deməkdir.

Qurani-Kərimdə vəhy anlayışı müxtəlif mənalarda işlənmişdir:

- İlham mənasında: "Və Rəbbin bal arısına vəhy etdi" (Nəhl, 16:68)
- İşarə mənasında: "O, onlara işarə ilə vəhy etdi" (Məryəm, 19:11)
- Təlqin mənasında: "Biz Musanın anasına vəhy etdik" (Qəsəs, 28:7)
- Peyğəmbərlik mənasında: "Həqiqətən, Biz sənə (ya Peyğəmbər) vəhy etdik" (Nisa, 4:163)

1.2. Vəhyin Növləri

Vəhyi bir neçə növə bölünür:

1. **Birbaşa Vəhy (Vəhy-i Mubəşir):** Allahın peyğəmbərlə birbaşa danışması. Bu, ən yüksək vəhy növüdür. Məsələn, Hz. Musa (ə) Tur dağında Allahla birbaşa danışmışdır.
2. **Mələk Vasitəsilə Vəhy:** Allahın Cəbrayıl (ə) kimi bir mələk vasitəsilə peyğəmbərə mesaj göndərməsi. Bu, ən çox rast gəlinən vəhy üsuludur. Peyğəmbər (s) Cəbrayıl vasitəsilə Quranı almışdır.
3. **Xəyali Vəhy:** Allahın peyğəmbərin yuxusunda və ya xəyalında mesajı çatdırması. Bu növ vəhy də həqiqidir və peyğəmbərin yuxusu digər insanların yuxusu kimi adi deyil, vəhy əsaslıdır.
4. **İlhami Vəhy:** Allahın peyğəmbərin qəlbinə bir həqiqəti təlqin etməsi. Bu, ən gizli vəhy üsuludur.

Molla Sədra (ö. 1050 h.q.) vəhyi fəlsəfi baxımdan "mələklərin elminin peyğəmbərin ruhuna təəlli etməsi" kimi izah edir. Onun fikrincə, peyğəmbərlərin ruhu o qədər ali və təmizdir ki, mələklərin elmini, ilahi həqiqətləri birbaşa qəbul etməyə qadirdir. Bu, peyğəmbərlərin ali varlıq dərəcəsinin (vücudun təşkiki) bir nəticəsidir.

1.3. Qurani-Kərimdə Vəhy

Qurani-Kərimdə vəhy anlayışı bir çox ayələrdə keçir. "Şura" surəsinin 51-ci ayəsində buyrulur:

"Bir insan üçün Allahın onunla danışması, (bu cür) ola bilməz: ancaq vəhy ilə, ya pərdə arxasından, yaxud bir elçi (mələk) göndərüb onun izni ilə istədiyini vəhy etməklə (danışar)." (Şura, 42:51)

Bu ayə vəhyin üç əsas növünü - birbaşa danışma, pərdə arxasından danışma və mələk vasitəsilə - təsvir edir.

"Nəcm" surəsinin 3-4-cü ayələrində buyrulur:

"O, nəfsin istəyindən danışmaz. Bu, (ona) vəhy olunandan başqa bir şey deyildir." (Nəcm, 53:3-4)

Bu ayələr göstərir ki, Peyğəmbər (s) öz nəfsi ilə deyil, Allahın vəhyi ilə danışar, yəni onun sözləri ilahi mənbəlidir.

FƏSİL 2: PEYĞƏMBƏRLİYİN ZƏRURİLİYİNƏ DAİR ƏQLİ DƏLİLLƏR

2.1. Lütf (İlahi Mərhəmət) Prinsipi

Şiə mütəkəllimlərinin peyğəmbərliyin zəruriliyinə dair ən güclü əqli dəlillərindən biri "lütf" (Allahın mərhəməti və yardımı) prinsipidir. Bu prinsipə görə, Allah bəndələrinə qarşı mərhəmətlidir və onları hidayət etmək, onlara doğru yolu göstərmək üçün hər cür vasitəni təmin edir. Bu vasitələrdən biri də peyğəmbərlərin göndərilməsidir.

Əllamə Hilli (ö. 726 h.q.) bu barədə yazır:

"Lütf, bəndəni itaətə yaxınlaşdıran və günahdan uzaqlaşdıran bir şeydir. Allahın bəndələrinə peyğəmbər göndərməsi bir lütfdür, çünki peyğəmbərlər bəndələri haqqa yönəldir, onlara əmrləri öyrədir və onları batıldən çəkindirir."

Bu dəlil göstərir ki, Allah mərhəmətlidir və insanları hidayətsiz qoymaz. Onları hidayət etmək üçün ən yaxşı vasitə - peyğəmbərləri göndərmək - Onun mərhəmətinin tələbidir.

Ayətullah Misbah Yəzdi yazır:

"Allah insanları xeyir və şərri bir-birindən ayırd edə biləcək bir ağılla yaratmışdır. Lakin insanın ağı təkbəşinə bütün xeyir və şərləri, xüsusilə axirət səadətinə aparan yolları dərk edə bilməz. Buna görə də Allah peyğəmbərlər göndərməklə insanlara daha geniş və dərin bilik vermişdir."

2.2. Ağılın məhdudiyyəti

Əgər insanlar Allahın rəhbərliyi olmadan, təkcə öz ağılları ilə hidayət yolu tapa bilsəydilər, bu, o demək olardı ki, Allah insanları hidayətsiz qoyub və bu, Onun hikmətinə ziddir. Həm də insanların öz ağılları ilə dini tam dərk edə bilməyəcəkləri aşkardır. Buna görə də, Allah insanlara rəhbərlik etmək üçün peyğəmbər göndərməlidir. Bu dəlilin izahı belədir:

1. İnsanların əksəriyyəti öz ağılları ilə dini, ilahi əmrləri, axirəti tam dərk edə bilmir.
2. Əgər Allah peyğəmbər göndərməsəydi, insanlar haqq yolu tapa bilməz, azar və zəlalət içində qalardılar.
3. Bu, Allahın hikmətinə və mərhəmətinə ziddir.
4. Deməli, Allah peyğəmbər göndərməlidir.

Bu dəlil göstərir ki, peyğəmbərlik təkcə dini bir inanc deyil, həm də məntiqi zərurətdir.

2.3. İnsanın Təkamül Ehtiyacı Dəlili

İnsan, digər canlılardan fərqli olaraq, mənəvi və intellektual təkamülə ehtiyac duyur. Bu təkamül üçün insana rəhbər lazımdır. Bu rəhbər peyğəmbərdir.

Molla Sədranın fəlsəfi sisteminə görə, insan varlığı daim hərəkətdədir (hərəkət-i cövhəri) və təkamül edir. Bu təkamül prosesində insanın maddi səviyyədən ruhani səviyyəyə yüksəlməsi üçün ilahi rəhbərliyə ehtiyacı var. Peyğəmbərlər bu rəhbərliyin ən yüksək təzahürüdür.

Murtəza Mütəhhəri yazır:

"İnsanın təkamülü üçün iki amil lazımdır: birincisi, fitri istedadlar; ikincisi, xarici rəhbərlik. Bu rəhbərlik peyğəmbərlər vasitəsilə həyata keçirilir."

2.4. Cəmiyyətin Nizamı Dəlili

Cəmiyyətin nizamı, ədaləti və tərəqqisi üçün qanunlara və bu qanunları tətbiq edən rəhbərlərə ehtiyac var. İnsanlar tərəfindən qoyulan qanunlar məhdud, səhvə uğrayan, tərəfli ola bilər. Buna görə də, ilahi qanunlara (şəriətə) və bu qanunları təbliğ edən peyğəmbərlərə ehtiyac var.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

"Allah insanları başsız qoymaz. Hər dövr üçün onlara bir rəhbər təyin edir. Bu rəhbər peyğəmbər və ya imamdır."

FƏSİL 3: PEYĞƏMBƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

3.1. Məsumiyyət (İsmət)

Peyğəmbərin ən vacib xüsusiyyətlərindən biri məsumiyyətdir (günahsızlıq). Peyğəmbər heç bir günah, səhv və ya xəta etməz. Bu məsumiyyət onun peyğəmbərlik vəzifəsini yerinə yetirməsi üçün zəruridir.

Qurani-Kərimdə buyrulur:

"O, nəfsin istəyindən danışmaz. Bu, (ona) vəhy olunandan başqa bir şey deyildir." (Nəcm, 53:3-4)

Bu ayə göstərir ki, Peyğəmbər (s) öz nəfsi ilə deyil, Allahın vəhyi ilə danışır. Deməli, onun sözləri səhvsizdir.

İmamların (ə) məsumiyyəti haqqında Əhli-Beyt rəvayətlərində buyrulur:

"Peyğəmbərlər və İmlamlar məsumdurlar. Allah onları günahdan, səhvdən və xətadan qorumuşdur."

Şeyx Müfid (ö. 413 h.q.) yazır:

"Peyğəmbərlərin məsumiyyəti vacibdir. Əgər onlar məsum olmasaydılar, onların sözlərinə, əməllərinə etibar edilə bilməzdi. Bu halda din batil olar, Allahın məqsədi əldən gedərdi."

3.2. Möcüzə

Peyğəmbərin başqa bir vacib xüsusiyyəti möcüzədir. Möcüzə, peyğəmbərin peyğəmbərliyini təsdiqləyən, onun Allah tərəfindən göndərildiyini sübut edən fəvqəladə hadisədir. Möcüzə, insanların adi bacarıqlarından kənardır və başqa heç kəs tərəfindən edilə bilməz.

Qurani-Kərimdə bir çox peyğəmbər möcüzələrindən bəhs olunur:

- Hz. Musanın (ə) əsanın ilan olması (Əraf, 7:107)
- Hz. İsanın (ə) ölüləri diriltməsi (Ali-İmran, 3:49)
- Peyğəmbərin (s) Quran möcüzəsi (Bəqərə, 2:23)

Peyğəmbərin (s) ən böyük möcüzəsi Qurandır. Qurani-Kərim, onun peyğəmbərliyini təsdiqləyən daimi bir möcüzədir. Allah buyurur:

"Əgər siz (Allahın) qulumuz (Məhəmməd) haqqında şübhə içərisindəsinizsə, onda onun kimisini bir surə gətirin..." (Bəqərə, 2:23)

3.3. Elm (Elm-i İlahi)

Peyğəmbər ilahi elmə malikdir. O, Allah tərəfindən verilən xüsusi bir elmə sahibdir. Bu elm sayəsində o, keçmişi, gələcəyi, gizli şeyləri, dini hökmləri və s. bilir.

Qurani-Kərimdə buyrulur:

"(Ya Peyğəmbər, insanlara) de: "Mən sizə, yanımda Allahın xəzinələri var, demirəm. Mən qeybi də bilmirəm. Və sizə, mələk olduğumu da demirəm. Mən yalnız mənə vəhy olunana tabe oluram." (Ənam, 6:50)

Bu ayə göstərir ki, Peyğəmbər qeybi (gizli şeyləri) Allahın bildirməsi ilə bilir. Onun elmi ilahi mənbəlidir.

Molla Sədranın fəlsəfi sisteminə görə, peyğəmbərlərin elmi "ilmi-hüzuri"dir (intuitiv elm). Onlar həqiqətləri birbaşa, vasitəsiz dərk edirlər. Bu, onların ali varlıq dərəcəsinin nəticəsidir.

FƏSİL 4: PEYĞƏMBƏRLİYİN XİTAMI (XATƏM ƏL-ƏNBIYA)

4.1. Xatəm əl-Ənbiya Anlayışı

İslam əqidəsinə görə, Peyğəmbər Məhəmməd (s) son peyğəmbərdir. Ondan sonra heç bir peyğəmbər gəlməyəcəkdir. Bu, "xatəm əl-ənbiya" (peyğəmbərlərin sonuncusu) anlayışıdır.

Qurani-Kərimdə buyrulur:

"Məhəmməd sizin kişilərinizdən heç birinin atası deyildir. Lakin o, Allahın Rəsulu və peyğəmbərlərin sonuncusudur." (Əhzab, 33:40)

Bu ayə, Peyğəmbərin (s) son peyğəmbər olduğunu açıq şəkildə bildirir.

4.2. Peyğəmbərliyin Xitamının Səbəbləri

1. **Dinlərin Kamilliyi:** İslam dini ən kamil dindir. Onda insanın dünya və axirət səadəti üçün lazım olan bütün hökmlər, təlimlər tam şəkildə vardır. Buna görə də yeni bir peyğəmbərə ehtiyac yoxdur.

Allah buyurur: "Bu gün sizin dininizi kamilləşdirdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyəndim." (Maidə, 5:3)

2. **Quranın Qorunması:** Əvvəlki peyğəmbərlərin kitabları təhrif olunmuşdur, lakin Quran təhrifdən qorunmuşdur. Allah buyurur:

"Şübhəsiz ki, Zikri (Quranı) Biz nazil etdik və şübhəsiz ki, onu Biz qoruyacağıq." (Hicr, 15:9)

3. **Peyğəmbərin (s) Möcüzəsi:** Peyğəmbərin (s) möcüzəsi olan Quran daimi bir möcüzədir. O, hər dövrdə insanlar tərəfindən oxuna bilər və onun insan gücündən kənar olduğu dərk edilə bilər.

4.3. Xitamdan Sonra Rəhbərlik: İmamət

Peyğəmbərliyin xitamından sonra rəhbərlik İmamlar (ə) tərəfindən davam etdirilir. İmamlar (ə) Peyğəmbərin (s) Əhli-Beytindən olan, məsum, ilahi elmə malik şəxslərdir. Onlar dinin qoruyucusu, şəriətin izah edicisidirlər.

Peyğəmbər (s) buyurur:

"Mən sizin aranızda iki ağır şey (səqəleyn) qoyuram: Allahın Kitabı və mənim Əhli-Beytim. Bu ikisi bir-birindən ayrılmazlar, Kəvzər hovuzunda mənə qovuşana qədər."

Bu hədis göstərir ki, Peyğəmbərdən (s) sonra Əhli-Beyt İmamları (ə) Qurana bərabər tutulmuş və onlara tabe olmaq vacibdir.

FƏSİL 5: VƏHY VƏ PEYĞƏMBƏRLİYİN MOLLA SƏDRANIN FƏLSƏFƏSİNDƏ İZAHİ

5.1. Vəhy və İlmi-Hüzuri

Molla Sədra (Sədr əl-Mütəəllihin, ö. 1050 h.q.) "hikmət-i mütəaliyyə" (üstün hikmət) məktəbində vəhyi fəlsəfi baxımdan izah etmişdir. Onun nəzəriyyəsinə görə:

1. Vəhy bir növ "ilmi-hüzuri"dir (intuitiv elm). Peyğəmbər həqiqətləri birbaşa, vasitəsiz dərk edir. Bu dərk etmə o qədər aydın və dəqiqdir ki, heç bir şübhə və səhv onun içində qarışa bilməz.

2. Peyğəmbərin ruhu ən ali varlıq dərəcəsidir. "Vücudun təşkiki" prinsipinə görə, varlıq təkdir, lakin dərəcələrə malikdir. Peyğəmbərin ruhu ən ali dərəcədədir. Bu səbəbdən, o, mələklərin elmini, ilahi həqiqətləri birbaşa qəbul etməyə qadirdir.
3. Vəhy "hərəkət-i cövhəri" ilə əlaqəlidir. İnsanın varlığı daim hərəkətdədir və təkamül edir. Peyğəmbər ən ali təkamül səviyyəsinə çatmışdır. Bu səviyyədə o, Allahla, mələklərlə əlaqə qura bilər.

Molla Sədra yazır:

"Peyğəmbərin ruhu, digər insanların ruhlarından o qədər üstündür ki, o, mələklərin elmini, ilahi həqiqətləri birbaşa qəbul edə bilər. Bu qəbul etmə, onun ruhunun ali səviyyəsinin nəticəsidir."

5.2. Peyğəmbərlik və İnsan Təkamülü

Molla Sədraya görə, peyğəmbərlik insan təkamülünün ən yüksək mərhələsidir. İnsan maddi səviyyədən başlayaraq tədricən ruhani səviyyəyə yüksəlir. Bu yüksəlişin son nöqtəsi peyğəmbərlikdir. Peyğəmbər öz varlığı ilə bəşəriyyətə ən yüksək örnekdir.

Bu baxımdan, peyğəmbərlər təkcə təbliğçi deyil, həm də özləri bəşəri təkamülün canlı nümunəsidirlər. Onların həyatı, əxlaqı, davranışı digər insanlar üçün ən gözəl örnekdir.

5.3. Vəhy və Ağıl Münasibəti

Molla Sədraya görə, vəhy ağla zidd deyil, onun tamamlayıcısıdır. Ağıl insana müəyyən həqiqətləri dərk etmək qabiliyyəti verir, lakin bəzi həqiqətlər ağıldan üstündür və onları yalnız vəhy ilə dərk etmək olar.

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Ağıl, peyğəmbərlərin rəhbərliyi olmadan, insanı tam hidayətə çatdıra bilməz. Çünki ağıl məhduddur, vəhy isə sonsuzdur."

FƏSİL 6: PEYĞƏMBƏRLİYƏ QARŞI ÇIXANLARIN ARQUMENTLƏRİ VƏ ONLARA CAVABLAR

6.1. "İnsan Ağıl Kifayətdir" Arqumenti

Bəzi müxaliflər deyirlər ki, insan təkcə öz ağlı ilə hidayət yolunu tapa bilər, peyğəmbərlərə ehtiyac yoxdur. Lakin bu arqument əsassızdır:

1. Ağıl məhduddur. İnsan ağlı ilə bütün həqiqətləri, xüsusilə axirətlə bağlı məsələləri dərk edə bilməz.
2. İnsanların əksəriyyəti öz ağılları ilə doğru yolu tapmaqda çətinlik çəkir. Tarix göstərir ki, peyğəmbərlərin rəhbərliyi olmadan cəmiyyətlər çox vaxt zəlalətə düşmüşdür.
3. Quran ayəsində buyurulur:

"Rəbbin heç bir ümmətə, onların arasında (yoldan çıxmışlar üçün) ayələrimizi oxuyan bir peyğəmbər göndərməyincə, məhv etməz." (Qəsəs, 28:59)

Bu ayə göstərir ki, Allah peyğəmbər göndərmədən heç kəsi əzablandırmaz. Deməli, peyğəmbər insanların hidayəti üçün zəruridir.

6.2. "Peyğəmbərlərin Əxlaqi Çatışmazlıqları" Arqumenti

Bəzi müxaliflər peyğəmbərlərin əxlaqi çatışmazlıqları olduğunu, buna görə də onların rəhbərliyinə etibar edilməyəcəyini iddia edirlər. Lakin bu iddia tamamilə əsassızdır, çünki:

1. Peyğəmbərlər məsumdurlar, heç bir əxlaqi çatışmazlıqları yoxdur.
2. Quranda peyğəmbərlər ən yüksək əxlaq nümunəsi kimi təqdim olunur. Allah buyurur:
"Həqiqətən, sizin üçün Allahın Rəsulunda gözəl örnek var." (Əhzab, 33:21)
3. Peyğəmbərlərin həyatı, əxlaqı, davranışı bəşəriyyət üçün ən gözəl nümunədir.

6.3. "Möcüzələr Mümkün Deyil" Arqumenti

Bəzi müxaliflər möcüzələrin mümkün olmadığını, çünki təbiət qanunlarına zidd olduğunu iddia edirlər. Lakin bu arqument də əsassızdır:

1. Təbiət qanunları Allah tərəfindən qoyulmuşdur. Allah onları istədiyi zaman dəyişə bilər.
2. Möcüzə, təbiət qanunlarının pozulması deyil, Allahın iradəsinin birbaşa təzahürüdür.
3. Quran möcüzələri təsdiqləyir və onları peyğəmbərliyin sübutu kimi təqdim edir.

FƏSİL 7: ŞİƏ MƏNBƏLƏRİNDƏ PEYĞƏMBƏRLİYƏ DAİR RƏVAYƏTLƏR

7.1. "Əl-Kafi"də Peyğəmbərlik

Kuleyni "Əl-Kafi" əsərində peyğəmbərlik haqqında geniş bölmə tərtib etmişdir. O, İmam Sadiqdən (ə) rəvayət edir:

"Allah bəndələrini öz ixtiyarlarına buraxmaz. Onlara düz yolu göstərmək üçün peyğəmbərlər göndərir. Peyğəmbərlər Allahın dəlilləridir (hüccətləridir)."

İmam Baqir (ə) buyurur:

"Peyğəmbərlər Allahın elçiləridir. Onlar insanlara Allahın əmrlərini çatdırırlar, onları haqq yola yönəldirlər, batıldan çəkindirirlər."

7.2. "Səhifeyi-Səccadiyyə"də Peyğəmbərliyə İnam

İmam Səccad (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin dualarında Peyğəmbərə (s) və peyğəmbərliyə olan imanını ifadə edir. O, bir duasında buyurur:

"Ey Allahım, Məhəmmədə (s) və onun Əhli-Beytinə salavat göndər. Onlar Sənin bəndələrinə göndərdiyin peyğəmbərlərdir. Onlar Sənin dəlillərin, bəndələrinin hidayətçiləridir."

Bu dua göstərir ki, İmam Səccad (ə) peyğəmbərliyə olan imanını ən ülvəi şəkildə ifadə edir.

7.3. Peyğəmbərlərin Məsumiyyəti Haqqında Rəvayətlər

Dini mənbələrdə peyğəmbərlərin məsumiyyəti haqqında bir çox rəvayət vardır. İmam Rza (ə) buyurur: "Peyğəmbərlər məsumdurlar. Onlar heç bir günah etməzlər, nə kiçik, nə böyük. Allah onları günahdan qoruyar."

NƏTİCƏ

Bu məqalədə vəhyin mahiyyəti və peyğəmbərliyin (nübüvvət) zəruriliyi müxtəlif mənbələr – Quran ayələri, hədislər, fəlsəfi-kəlami əsərlər – əsasında ətraflı şəkildə təhlil edilmişdir. Tədqiqatın əsas nəticələrini aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

1. Vəhy, Allahın bəndələri ilə əlaqəsinin ən ülvı formasıdır. Vəhy, Allahın seçdiyi bəndələrinə (peyğəmbərlərə) öz əmrlərini, xəbərlərini, məqsədlərini çatdırmasıdır. Vəhy müxtəlif formalarda olur: birbaşa danışma, mələk vasitəsilə, xəyali və ilhami.
2. Peyğəmbərlik Allahın lütfünün (mərhəmətinin) təzahürüdür. Allah bəndələrinə qarşı mərhəmətlidir və onları hidayətsiz qoymaz. Onları hidayət etmək üçün peyğəmbərlər göndərir. Bu, "lütf" prinsipinin tələbidir.
3. Peyğəmbərliyin zəruriliyi əqli dəlillərlə sübut olunur. "Lütf" prinsipi, "təsəlsülün qeyri-mümkünlüyü", "insanın təkamül ehtiyacı" və "cəmiyyətin nizamı" kimi dəlillər peyğəmbərliyin zəruriliyini məntiqi cəhətdən əsaslandırır.
4. Peyğəmbər məsum, möcüzə sahibi və ilahi elmə malik olmalıdır. Məsumiyyət peyğəmbərin sözlərinə və əməllərinə etibar edilməsi üçün vacibdir. Möcüzə onun peyğəmbərliyini təsdiqləyən fəvqəladə hadisədir. İlahi elm isə ona dini və dünyəvi məsələlərdə doğru rəhbərlik etmək üçün lazımdır.
5. Peyğəmbərliyin xitamı (xatəm əl-ənbiya) İslamın kamilliyi ilə bağlıdır. Peyğəmbər Məhəmməd (s) son peyğəmbərdir, çünki İslam dini ən kamil dindir, Quran təhrifdən qorunmuşdur və Peyğəmbərin (s) möcüzəsi daimdir.
6. Molla Sədranın fəlsəfi prinsipləri vəhyi və peyğəmbərliyi dərinlən izah edir. "Vücudun təşkiki", "hərəkət-i cövhəri" və "ilmi-hüzuri" prinsipləri əsasında vəhy izah olunur: peyğəmbərlər ali varlıq dərəcəsinə malikdirlər, buna görə də ilahi həqiqətləri birbaşa dərk edə bilirlər.
7. Dini mənbələr peyğəmbərliyə dair zəngin rəvayətlərə malikdir. Kuleyninin "Əl-Kafi"-si, İmam Səccadın (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"-si və digər mənbələr peyğəmbərliyin zəruriliyini, peyğəmbərlərin məsumiyyətini və möcüzələrini təsdiqləyən rəvayətlərlə doludur.
8. Peyğəmbərliyə qarşı çıxanların arqumentləri əsassızdır. "İnsan ağılı kifayətdir", "peyğəmbərlərin əxlaqi çatışmazlıqları var" və "möcüzələr mümkün deyil" kimi iddialar məntiqi, nəqli və fəlsəfi dəlillərlə təkzib edilir.

Ümumi Nəticə

Vəhy və peyğəmbərlik Allahın insanlara olan ən böyük nemətlərindən biridir. Vəhy, insanın ağılı ilə dərk edə bilməyəcəyi ilahi həqiqətləri ona çatdıran ilahi bir bilgi mənbəyidir. Peyğəmbərlik isə bu bilgi mənbəyini insanlara çatdıran, onları haqq yola yönəldən, dünya və axirət səadətinə aparan ən yüksək ilahi vəzifədir.

Peyğəmbərliyin zəruriliyi təkcə dini bir inanc deyil, həm də məntiqi zərurətdir. Ağılı sahibi olan hər bir insan başa düşə bilər ki, insanlar öz ağılları ilə təkbaşına tam hidayət yolunu tapa bilməzlər; buna görə də Allah onlara rəhbərlik etmək üçün peyğəmbərlər göndərməlidir. Peyğəmbərlər Allahın bəndələrinə olan mərhəmətinin (lütfün) ən yüksək təzahürüdür.

QAYNAQLAR

Qurani-Kərim

Kuleyni, Məhəmməd ibn Yəqub. *Əl-Kafi* (Hədis toplusu, 8 cildə).

Tehran: Darul-Kütubil-İslamiyyə, 1367 (Hicri-Şəmsi). (İstifadə olunan cildlər: 1 - "Kitab əl-Hüccət" və "Kitab ət-Tövhid" bəhsləri)

Şeyx Müfid, Məhəmməd ibn Numan. *Əl-İrşad*. Qum: Müəssisəti Ali əl-Beyt, 1413 (Hicri-Qəməri).

Əllamə Hilli, Həsən ibn Yusif. *Əl-Bab əl-Hadi əl-Əşər*. Tehran: İntişarat-ı Hikmət, 1380 (Hicri-Şəmsi).

Molla Sədra, Məhəmməd ibn İbrahim. *Əl-Hikmət əl-Mütəaliyyə fi-l-Əsfar əl-Əqliyyə əl-Ərbəə* (Dörd Səyahət). Beyrut: Daru İhyait-Turasil-Ərəbi, 1981. (İstifadə olunan cild: 7 - Nəfs, vəhy və peyğəmbərlik bəhsləri)

Təbatəbai, Seyyid Məhəmməd Hüseyn. *Əl-Mizan fə Təfsiril-Quran* (Quran təfsiri, 20 cildə). Beyrut: Müəssisətul-Ələmil-Mətbuat, 1970. (İstifadə olunan cild: 1, 16, 18 - Vəhy, peyğəmbərlik və "Əhzab" 40-cı ayənin təfsiri)

Mütəhhəri, Murtəza. *Nübüvvət və Peyğəmbərlik*. Tehran: İntişarat-ı Sadra, 1370 (Hicri-Şəmsi). (İstifadə olunan fəsil: "Peyğəmbərliyin Zəruriliyi", səh. 40-120)

Səduq, Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Əli ibn Babaveyh. *Əl-İtiqadat əl-İmamiyyə* (Şiə İmamiyyə inancları). Qum: İntişarat-ı Cəmə Mədrəsîn - Hovzeyi-İlmiyyə, 1413 (Hicri-Qəməri).

Məclisi, Məhəmməd Baqir. *Biharul-Ənvar* (Hədis ensiklopediyası, 110 cildə). Beyrut: Daru İhyait-Turasil-Ərəbi, 1403 (Hicri-Qəməri). (İstifadə olunan cild: 11 - Peyğəmbərlik tarixi, 15 - Peyğəmbərlərin məsumiyyəti)

Şərif Rəzi, Əbu əl-Həsən Məhəmməd ibn Hüseyn. *Nəhcül-Bəlağə* (İmam Əlinin xütbələri, məktubları və hikmətləri). Qum: İntişarat-ı Hicrət, 1387 (Hicri-Şəmsi).

Tusi, Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Həsən. *Ət-Tibyan fə Təfsiril-Quran* (Quran təfsiri, 10 cildə). Beyrut: Daru İhyait-Turasil-Ərəbi, 1957. (İstifadə olunan cild: 3 - "Nisa" və "Ənam" surələri)

Təbərsi, Əbu Əli Fəzl ibn Həsən. *Məcmə'ul-Bəyan fə Təfsiril-Quran* (Quran təfsiri, 10 cildə). Beyrut: Daru İhyait-Turasil-Ərəbi, 1960. (İstifadə olunan cild: 2, 8 - "Şura" və "Əhzab" surələri)

Misbah Yəzdi, Məhəmməd Təqi. *İslam Əqidələri*. Qum: İntişarat-ı Mərkəzi Cəhani Ülum İslami, 1380 (Hicri-Şəmsi).